

ПОНЯТТЯ „ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА” МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА СЕРЕДНЬОЇ ЛАНКИ

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли Україна вступає в єдиний європейський простір, одним з найважливіших для неї завдань стає дослідження проблем в галузі охорони здоров'я та медичної освіти, які об'єднують у справі збереження здоров'я людей. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання підвищення рівня професійної підготовки фахівців у галузі охорони здоров'я. Вирішення головних завдань охорони здоров'я, реалізація інтегрованого підходу до питань збереження здоров'я людей та надання медичної допомоги населенню потребує спеціалістів із високим рівнем професійної культури, здатних до конструктивного вирішення складних медичних проблем. Отже, актуальність даної теми постає дуже гостро, адже проблема професійної культури медичного працівника пов'язана з питанням якості надання медичних послуг, досягненням високого рівня обслуговування та етичністю працівників сфери охорони здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок про значний інтерес вітчизняних і зарубіжних дослідників до проблеми професійної культури. Над дослідженням теоретичних основ професійної культури працювали такі вчені, як Богданова Л.В., Виноградов В.Л., Колісник-Гоменюк Ю.І., Пилипенко М.І., Сабатовська І.С., Синюк А.І., Тульська О.Л. та інші. Увага дослідників зосереджується на різних аспектах і засобах формування професійної культури різного профілю: вчителів, соціальних працівників, економістів, менеджерів, інженерів, екологів тощо. Проте проблема формування професійної культури фахівців у галузі медицини вивчена недостатньо.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження поняття професійної культури медичного працівника середньої ланки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття „професійна культура” отримало широке розповсюдження в вітчизняній науці у 80-ті роки ХХ століття, що було пов'язано з розробкою культурологічного підходу, з позиції якого розглядались більшість процесів та явищ. Термін „професійна культура” підкреслює, що культура розглядається у відношенні специфічної якості діяльності спеціаліста та розкриває предметний зміст культури, який визначається специфікою професії, професійною діяльністю та професійної спільноти [2, с. 41].

Перш ніж перейти до визначення поняття „професійна культура”, слід перш за все звернути увагу на початкову основоположну категорію „культура”.

Як зазначають українські вчені Чмут Т.К. та Чайка Т.Л., культура притаманна всім спільнотам і кожній людині зокрема і розглядається насамперед як духовний зміст історичного розвитку людства у різноманітних проявах. У ній відтворюється історія людства в її потенційності і вільному розкритті людських сутнісних сил. Дослідники підкреслюють, що культура – це

складна цілісність, яка включає в себе знання, вірування, мистецтво, мораль, закони, звичаї, здібності і звички, що набуваються і досягаються людиною як членом суспільства [10, с. 33].

Так з розгляду такої важливої категорії, як „культура”, уявлення про професію, свідомо здійснюваної, конкретної предметно-трудової діяльності (наукової, художньої, військової, медичної тощо), а також в результаті їх логічного синтезу виникає розумінням професійної культури [1, с. 66].

В основі аналізу професійної культури, як зазначає російська дослідниця Богданова Л.В., лежить усвідомлення культури як потужного соціодуховного фактора розвитку суспільства та людини, осмислення її впливу на всі види людської діяльності. Дійсно, в будь-якій діяльності її зв'язок з культурою є сутнісним. Питання про співвідношення професійної культури з культурою взагалі може бути вирішене, якщо розглядати її в двох вимірах: відносно масовому, суспільному та індивідуальним, особистісним. В першому випадку Богданова Л.В. говорить про значущість явища, яке охоплює окрему групу, спільноту людей. В другому випадку – особистісному вимірі культури в професійному плані. Чим ширше розповсюджена професійна культура в тій чи іншій сфері, тим вище буде ефективність функціонування даної сфери [1, с. 66].

Українська дослідниця Сабатовська І.С. говорить про те, що в другій половині ХХ століття професійна культура (як частина загальної культури) вже розглядається не тільки як форма людської діяльності, але й як найважливіший аспект життєдіяльності особистості, як соціальна діяльність, що складається із взаємозалежних цілісних феноменів, які не зводяться лише до певного комплексу знань, вмінь і навичок. Проте вчена підкреслює, що у дослідженнях професійної культури нерідко наводиться спрощене її визначення, а також немає єдиної точки зору на зміст і обсяг цього поняття [7, с. 206].

Саме тому Сабатовська І.С. дає визначення професійної культури з точки зору потреби суспільства в культурному рівні людей, що зайняті тією чи іншою професійною діяльністю. Дослідниця зазначає, що професійна культура полягає в піднесенні професійної діяльності кожної людини до загальних норм виконання певного виду праці. Таким чином, будучи важливим показником соціальної зрілості особистості, професійна культура є й комплексом особистісних знань, вмінь, навичок, якостей, що визначають готовність до реалізації своїх сутнісних сил у конкретній галузі суспільної праці [8].

Професійна культура, за словами Тульської О.Л., – це результат інтеріоризації особистістю норм, цінностей та моделей поведінки, які функціонують у відповідному професійному співтоваристві [9, с. 20].

За словами Богданової Л.В., професійна культура – це певна сукупність світоглядних та спеціальних знань, якостей, вмінь, навичок, почуттів, ціннісних орієнтацій особистості, які знаходять свій прояв в предметно-трудовій діяльності та забезпечують її більш високу ефективність [1, с. 67].

На думку українського дослідника Пилипенко М.І., професійна культура – це сукупність емінь працівника, його персональних та професійних якостей [6, с. 30].

Як зазначає російський вчений Ерасов Б.С., професійна культура – це сукупність норм, правил та моделей поведінки людей – відносно замкнена система, яка пов'язана зі специфікою діяльності людей у сучасних умовах праці. В ній, як і в іншій галузі культури діє два начала – консервативні, які зверненні до минулого та підтримують з ним спадкоємний зв'язок, і творчі, які зверненні до майбутнього та створюють нові цінності [4, с. 7].

Професійна культура посідає особливе місце у структурі культури особистості, оскільки в процесі професійної діяльності культура особистості набуває свого всебічного та ефективного втілення. Більше того, у професійній діяльності зрештою акумулюються всі види культури особистості. Елементи різних видів культур, які входять до складу професійної культури фахівця (як субкультури), мають певну ієрархію залежно від спеціалізації та професійної діяльності, а також від конкретних завдань, які розв'язує фахівець у конкретній життєвій ситуації [8].

Професійна культура майбутніх медичних працівників є інтегральною особистісною якістю, в якій знаходять вияв знання, уміння, навички, творчий потенціал, ціннісні орієнтації і настанови, необхідні для успішного виконання функціональних обов'язків медичного працівника.

У структурі професійної культури Сабатовська І.С. виділяє дві сторони. Перша характеризує спосіб взаємодії суб'єкта зі знаряддями й предметом праці, а також ступінь його готовності до конкретного виду діяльності. У її складі виділяють такі елементи, як професійний інтерес, знання, навички й уміння, в тому числі стиль професійного мислення. Друга сторона виступає інтегральною характеристикою свідомості та самосвідомості суб'єкта професійної культури, морально-світоглядних і естетичних передумов діяльності. Професійна свідомість, як зазначає Сабатовська І.С., є таким видом відбиття дійсності, у якому акумулюється вся сукупність алгоритмів, норм, цінностей і мови, властивих відокремленому виду професійної діяльності [8].

На думку Богданової Л.В., професійна культура спеціаліста структурно виглядає наступним чином:

- інтелектуальна культура;
- виконавчо-трудова культура;
- управлінсько-організаційна культура (для осіб, які керують іншими людьми);
- фізична культура (в рамках робочого часу);
- культура спілкування, яка практично пронизує всі інші структури діяльності в професійно-культурному аспекті [1, с. 68].

В свою чергу, Тульська О.Л. в структурі професійної культури виділяє такі компоненти, як:

- професійна компетентність;
- інформаційна культура;
- досвід творчої діяльності;
- комунікативна культура;
- професійно-моральна культура [9, с. 20].

Безумовно, професійна культура присутня в кожній професії, незалежно від того, в суспільному чи приватному секторі вона знаходиться. Професійна культура включає сукупність спеціальних теоретичних знань та практичних вмінь, пов'язаних з конкретним видом праці. На формування професійної культури впливають як особливості самої професії, так і об'єктивні: загальносвітові тенденції в освіті, стан системи освіти та якість освітніх послуг, культура освітнього закладу, престижність професії в суспільстві, – та суб'єктивні, до яких можна віднести загальну культуру, мотивацію особистості щодо отримання професійної освіти, схильність до соціальної практики за спеціальністю [3, с. 15].

Отже, професійна культура – це є культура будь-якого спеціаліста, але питання в тому, в якій сфері йде мова про спеціаліста, так як саме в цьому полягає специфіка професійної культури даного спеціаліста. Саме тому, маючи загальне поняття професійної культури, можна досить легко його використовувати для визначення більш часткового поняття в залежності від сфери діяльності конкретного спеціаліста [1, с. 67].

Відповідно до мети нашої статті ми розглянемо професійну культуру у медичній сфері. Професійна культура спеціаліста медичної сфери – це певна сукупність світоглядних та спеціальних (медичних) знань, якостей, вмінь та навичок, почуттів, ціннісних орієнтацій особистості, які проявляючись в різноманітних видах діяльності, дозволяють ефективно виконувати поставлені в даній сфері задачі.

Іншими словами, загальна та професійна культура спеціаліста, яка включена в різноманітні види його діяльності, перш за все, пов'язана з родом його занять, посилює та підвищує якість результатів, які досягаються. Та, навпаки, якщо ми маємо справу з низькою загальною та професійною культурою, то, насупроти, знижують їх [1, с. 67].

Українська дослідниця Сабатовська І.С. виділяє функції професійної культури, які зумовлені специфікою й одночасно є ціннісним виявом:

- формування почуття моральної відповідальності;
- суворе дотримання позитивного стереотипу поведінки;
- вироблення моральної обґрунтованості службових взаємовідносин;
- готовність виконувати службовий обов'язок;
- вироблення культури професійних дій;
- недопущення професійної деформації;
- застереження від виявів бюрократизму [8].

Слід зазначити, що професійна культура медичного працівника середньої ланки, включає здібності до навчання та самоосвіти. Той медичний працівник який прагне до вдосконалення своїх здібностей та вмінь, в подальшому сприятиме розвитку та створенню позитивного іміджу лікувального закладу.

У професійній культурі фахівця Сабатовська І.С. виділяє комплексну систему елементів, таких як:

- професійне мислення;
- професійний інтерес;

- професійні знання, вміння, навички та здібності;
- професійний досвід;
- ступінь готовності до конкретного виду діяльності;
- професійний світогляд;
- професійна майстерність;
- адаптованість до професійного середовища;
- професійна мораль тощо [8].

За словами Сабатовської І.С., до сучасного працівника висувають наступні вимоги: чітко уявляти собі моральний смисл, цінність, наслідки своєї діяльності, мати цілісний світогляд, володіти культурою спілкування, знаннями правової системи суспільства тощо [8].

Вважаємо за потрібне також зауважити, що професійна культура в сфері медицини має певні відмінності від професійної культури фахівців інших галузей, оскільки, насамперед спрямована на збереження здоров'я людей та надання медичної допомоги населенню.

Специфіка професійної культури медичного працівника середньої ланки визначається своєрідністю професійної діяльності медика, широким спектром його професійних функцій і різноманітних морально-правових аспектів діяльності. Тобто професійна культура медичного працівника є інтегрованою якістю особистості медика, яка формується в процесі професійної підготовки по мірі засвоєння студентом певних цінностей, закладених у професійному та духовному досвіді діяльності в галузі охорони здоров'я та розвитку медицини як науки [5, с. 24].

В лікувальних закладах не можна розмежовувати особистісні та професійні якості, оскільки гідний медичний працівник будь-якої, у тому числі й середньої ланки, повинен поєднувати в собі такі якості як: висока культура, привітність, толерантність, швидка реакція, порядність, гарна пам'ять, рівень кваліфікації, вміння спілкуватися, вміння співпереживати, трудова дисципліна, оперативність виконання функціональних обов'язків тощо. Працівники медичних закладів повинні володіти основами професійної етики та деонтології, правилами міжнародних етичних норм, забезпечувати високу організованість праці та дисципліни.

Слід наголосити на тому, що професійна культура медичного працівника середньої ланки містить в собі всі елементи зовнішньої та внутрішньої культури людини, а саме: правила стосунків і звернення, вміння правильно виражати свої думки, дотримуватись мовленнєвого етикету. Не слід забувати, що культурі спілкування потрібно приділяти постійну увагу, ні в якому разі це не повинно бути тенденцією тимчасовості та винятковості.

Проте слід пам'ятати, що професійна культура – це не рамки, в які себе ставить медичний працівник, починаючи роботу в лікувальному закладі, а можливість корегування своїх якостей в кращу сторону в процесі всієї професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що професійна культура забезпечує необхідний рівень виконання професійних функцій та

можливість подальшого самовдосконалення фахівця в області охорони здоров'я. Професійна культура виявляється через єдність індивідуальних та професійних якостей особистості, рівень володіння фахівцем досягненнями та фаховими компетенціями, соціально-професійною мобільністю.

Отже, до поняття професійної культури медичного працівника будь-якої, у тому числі й середньої ланки, слід віднести власний професіоналізм фахівця, його ділові та особистісні якості, бо саме професіоналізм та рівень внутрішньої культури медика, культура поведінки, манери та дотримання професійної етики, слід вважати визначенням поняття його професійної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова Л.В. К вопросу о культуре профессионального общения / Л.В.Богданова // Юбилейный сборник трудов ученых РГАФК, посвященный 80-летию академии. – М., 1998. – Т. 3. – С. 66-69.
2. Виноградов В., Синюк А. Подготовка специалиста как человека культуры / В.Виноградов, А.Синюк // Высшее образование в России. – № 2. – 2000. – С. 41.
3. Драч Г.В. Социальная и культурная динамика / Г.В.Драч. – М., 2006. – 216 с.
4. Ерасов Б.С. Социальная культурология / Б.С.Ерасов. – М., 1996. – 234 с.
5. Колісник-Гоменюк Ю. Концептуальні основи формування професійно-етичної культури майбутніх медиків / Ю.Колісник-Гоменюк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – № 5. – 2011. – С. 23-33.
6. Пилипенко М.І. Професійна культура фахівці сфери гостинності / М.І.Пилипенко // Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького: зб. наук. пр. – 2008. Вип. 6. – С. 30-32. – (Серія Економіка, менеджмент, туризм)
7. Сабатовская И.С. Проблема профессиональной культуры в современной отечественной социологической литературе / И.С.Сабатовская // Вчені записки Харківського гуманітарного університету „Народна українська академія”. – 2002. – Т. 9. – С. 206-214.
8. Сабатовска І.С. Професійна культура особистості: структура та критерії вимірювання / І.С.Сабатовская. – Режим доступу – http://www.confcontact.com/20110531/so_sabat.htm
9. Тульська О.Л. Критерії, показники та рівні сформованості професійної культури майбутніх екологів / О.Л.Тульська // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – № 3. – 2010. – С. 20-25.
10. Чмут Т.К., Чайка Т.Л. Етика ділового спілкування: навч. посіб. / Т.К.Чмут, Т.Л.Чайка. – 2-е вид. – К.: Вікар, 2002. – 372 с.

АНОТАЦІЯ

Чорновіл І.С. Поняття „професійна культура” медичного працівника середньої ланки. У роботі визначено поняття „культура”, „професійна культура”, „професійна культура медичного працівника середньої ланки”, розглянуто місце професійної культури в професійній діяльності медичного працівника середньої ланки.

Ключові слова: культура, професійна культура, професійна культура медичного працівника середньої ланки, професійна діяльність, медичний працівник середньої ланки.

АННОТАЦІЯ

Чорновил І.С. Поняття «професійна культура» медичного працівника середнього звена. В роботі визначено поняття «культура», «професійна культура», «професійна культура медичного працівника середнього звена», розглядається місце професійної культури в професійній діяльності медичних працівників середнього звена.

Ключевые слова: культура, професійна культура, професійна культура медичного працівника середнього звена, професійна діяльність, медичний працівник середнього звена.

SUMMARY

Chornovil I.S. The notion of „professional culture” of medium group medical worker. The work deals with the definitions of „culture”, „professional culture”, „professional culture of a medical worker”. The place of professional culture in the professional activity of medical workers of medium group is analyzed.

Key words: culture, professional culture, professional culture of medium medical worker group, professional activity, medium medical worker.